

זכי זה חוטא וזה מתחייב? אמר רבא: אמר רחמנא וטבחו או מכרו — מה מכירה על ידי אחר אף טביחה ע"י אחר — אף על פי שהשאלה הנידונית היא אם יש שליח לדבר עבירה בטביחה, וזה הרי לא מצינו במכירה כלל, כי 'על ידי אחר' שבמכירה אינו ע"י שליח — בכל זאת למדים זה מזה, מפני שמידת ההקש ניתנת להלמד אף בכגון דא, כי הלא אם לא נלמד דין שליחות בטביחה, לא תהיה אפשרות של טביחה על ידי אחר כלל, ולא תהא שוה למכירה במציאות זו של 'על ידי אחר', והרי הלימוד מהקש הוא קבוע ומחלט ו'אין משיבין על ההקש'.  
ואמנם, בלימוד של 'מה מצינו' אכן אין ללמוד ככעין זה, שהרי ודאי שהפרש זה שבין הלמד ללמד לא גרע מפירכא, כמובן. (עפ"י זכר יצחק — ל (ב) ד"ה ואין לומר).

## דף לד

'המבשל בשבת... מה קדש אסור באכילה אף מעשה שבת אסורין באכילה. אי מה קדש אסור בהנאה, אף מעשה שבת אסור בהנאה? ת"ל לכם — שלכם יהא' — בספר 'מנחת שלמה' (לגרש"ז איערבך זצ"ל. ה.ג.) האריך לבאר שהנידון כאן אינו ענין כלל למה שמצינו במשניות מפורשות שאסור להנות מהמלאכה שנעשתה בשבת באיסור (כמו המטביל כלים בשבת, אם במזיד — לא ישתמש בהם — תרומות ב; וכן המדליק את הנר בשבת — ע' שבת קכב, וכיו"ב), כי כאן אין מדובר על הנאה כזאת שלא היתה קיימת לולא המלאכה, אלא הדיון כאן על דבר שנעשה בשבת באיסור, הרי הוא נהיה כמאכל אסור (לר' יוחנן הסנדלר) וכנבלה וטריפה. ואפילו אם הרתיח מים והצטננו, אע"פ שלא נהנה מהבישול, אסורים בשתייה. (ואף הצריכו הגעלה לכלי שבושלו בו בשבת, כדין מאכלות אסורות — כמובא בפוסקים). ועל זה אמרו שדין זה אינו אלא לענין אכילה אבל בהנאה מותר. אולם הנאה הבאה מעצם המלאכה האסורה — ודאי אסורה, כאמור.  
ואמנם, הגם ששני איסורים נפרדים הם, בנידון אם קנסו שוגג אטו מזיד מסתבר ששנים הם, ומחלוקת ר"מ ור"י לענין זה שוה היא בשני הנידונים.  
(והרחיב שם בפירוט בחילוקי המקרים ובדינים המסתעפים. וצ"ע לפי זה במה שכתב הגר"מ פיינשטיין זצ"ל באגרות משה אה"ע ח"ד סב,ג).

'ולמאן דאמר דרבנן מאי טעמייהו דרבנן דפטרי?' — כבר דנו בארוכה בספרי הכללים ובשאר ספרי האחרונים ז"ל, בשאלה אם דבר שאינו ראוי מדרבנן, נקרא 'ראוי' מדאורייתא או כיון שמכל מקום הוא אסור מדרבנן, הרי הוא 'אינו ראוי' (אם משום שגם מדאורייתא מצווה לקיים דברי חכמים, אם משום שכשהצריכה התורה 'ראוי' — הכוונה שיהא בפועל הדבר ראוי, וכל שנאסר למעשה על פי דין, שוב אינו ראוי).  
וזו אחת מן הסוגיות שנראה לכאורה ש'אינו ראוי' מדרבנן נחשב 'ראוי' כלפי דין תורה. [ואמנם, יש כאן טעם נוסף (ומוזכר בשער המלך — לולב דף ג-ג) שכיון שמן התורה מותר, לא מסתבר שחכמים שאסרו יקלו כאן על הטובה, שיהא חוטא נשכר לפוטרו מדו"ה בגלל שחילל שבת].

ע' רש"ל ורש"ש כאן ובראש הפרק; משנה למלך ריש הלכות נערה בתולה. [ויש להעיר שברייטב"א בראש הפרק מבואר שנקט כהנחה פשוטה שאשה האסורה מדרבנן יש לה קנס]. וע"ע בספרים המצוינים בא"נצ. תלמודית' ערך 'דברי סופרים', וב'אוצר מפרשי התלמוד' סוכה כג וב"ק עא.

והעירו מכאן האחרונים על המשנה-למלך (ריש הל' נערה) שהכריח מדברי הרמב"ם שהשניה האסורה מדרבנן בכלל 'אין ראוי לקיימה' ואין לה קנס לרבי שמעון בן מנסיא. וקשה ממה שאמרו כאן שאם מעשה שבת דרבנן נחשבת השחיטה ראוייה מדאורייתא (ע' קוב"ש ועוד). ויש מחלקים בין מקום שהתורה הצריכה שיהא 'ראוי' בפועל, כגון כאן שמצוה לשאתה לאשה

[וכגון ראיות הקרבן לזריקה וכן ראיות הפסח לאכילה — צריך שייראה לכך בפועל], שבו גם דבר שאינו ראוי מדרבנן נידון כ'אינו ראוי' מדאורייתא, ובין דבר שאינו אלא תנאי שיהא ראוי בכח, [כגון ראיות השחיטה לאכילה, הלא אין צורך באכילה בפועל כלל. וכגון אתרוג של מצוה שצריך שיהא ראוי לאכילה, וכד']. כן שמעתי מהגרש"ב דויטש שליט"א. ועיקר הדבר נמצא בשערי ישר (א, כב), ע"ש (ועע"ש א, ז).

עוד יש להעיר מדברי התוס' בב"ק עז: (ד"ה אומר), שכתבו שדוחק לומר שהואיל ומדרבנן אינו בר פדיה, לא נחשב 'כול' להאכילו לאחרים. ואמנם יש לחלק, ששם אפילו מדרבנן אין מניעה בראיות לאכילה עצמה, אלא באפשרות לבוא לידי אכילה. וע"ש ב'מרומי שדה' ובקובץ שיעורים — אות עא. וע' כעין חילוק זה במובא בפסחים סט, בדין אדם שאינו ראוי לאכילת פסח מדרבנן.

עוד בענין 'אינו ראוי' מדרבנן — ע' במובא בב"ב פא. ובפסחים עח: ושם פח: פט.

**'כרבי יעקב דאמר אף משנגמר דינו החזירו שומר לבעליו מוחזר'** — בבאור סברות רבי יעקב וחכמים, ע' בב"ק מה (חוברת טז).

**'רבה אמר לעולם בטובח על ידי עצמו ור' מאיר לוקח ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה ושאני הני דחידוש הוא שחידשה תורה בקנס אע"ג דמיקטיל משלם'** — ולפי זה צריך לפרש דברי רבי מאיר 'גנב, וטבח בשבת' כלומר גנב בחול וטבח בשבת, או שגנב ללא חילול שבת (כגון לרבי נתן שחי נושא את עצמו), אבל גנב בשבת ונתחייב מיתה, נפטר מקרן ומד' וה'. (וע' מהרש"א).

**(ע"ב) 'היתה פרה שאולה לו וטבחה בשבת פטור'** — רש"י כתב שאין לגרוס 'שאם אין גניבה אין טבחה ומכירה' — כי לגבי שואל אין שייך כלל דין גניבה ולא ארבעה וחמשה, שהרי לעולם הוא חייב בקרן, והלא אין השומר מתחייב בכפל אלא אם טען טענת גנב ונפטר בה ואחר כך נמצא בידו.

ואולם ברמב"ם (גניבה ג, ד) מבואר כגירסה זו. וכבר כתבו ראשונים לקיים הגירסה, כי אפשר למצוא כפל אף בשואל, באופן שהכחיש שהוא שואל ואמר שומר חנם אני ונגנבה ממני. (עפ"י שיטמ"ק ורשב"א ב"ק קיב — בשם הראב"ד).

והפני-יהושע (ב"ק קיב) פירש את דעת הרמב"ם (גניבה ד, י. ע' בכס"מ שם; נתיבות המשפט שם; מנחת חינוך נד) שיש דין גניבה וכפל בשומרים אף בלי טענת גנב. וכתב שגירסתו בסוגיתנו היא המקור לדבריו, שמבואר שאף בשואל שייך דין גניבה. ותמה על הראב"ד שלא השיגו להרמב"ם, והלא לשיטתו (שם ד, י) שאין תשלומי כפל בשומר אלא בטוען טענת גנב, לכאורה אין שייך כפל בשואל. ובשו"ת שבת הלוי (ח"ה רטו, ד) יישוב עפ"י דברי הראב"ד הנ"ל, שאפשר בטוען טענת גנב.

(וע"ש בשבת הלוי שנסתפק בדעת רש"י שכתב שאין לגרוס כן בגמרא, האם חולק על הראב"ד בדין זה וסובר שאף אם יטען בשקר שהוא שומר חנם אין דין כפל לשואל, או שמא אינו חולק בעצם הדין אלא שלא רצה להעמיד באופן החוק. עוד היה אפשר להעמיד, כגון שטוען טענת גניבה בבעלים, שהרי שואל נפטר בבעליו עמו. וע' בתוס' בב"ק נו: שנסתפקים בנידון זה, האם חייב בכפל. ובשטמ"ק שם פירש מפני שסיבת הפטור הוא טענת הבעלים ולא טענת הגניבה. ובפשטות יש לשמוע כן מרש"י, ממה שלא פירש גרסה זו בגניבה בבעלים).

**'כסבורין של אביהם היא וטבחה ואכלוה — משלמין דמי בשר בזול'** — הטעם שאין להם דין גזלנים, כתב הריטב"א, משום שלא נתכוונו לגזול, כי סבורים שלהם היא, ועל כן לא חל עליהם דין גזלן. מכאן וממקומות נוספים הוכיח בספר מחנה אפרים (גזילה ז) שגזלן בשוגג באופן שנטל חפץ של חברו וכסבור שלו הוא — אין עליו דין גזלן לענין קניני גזילה.

ואולם במאירי (בב"ק צה) נקט שיש עליו דין גזלן גמור, אלא שמבואר בדבריו (ע"ש ובדף צח:) ששאלה זו שנויה במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה שם, והלכה כרבי יהודה שאינו גזלן — ואם כן סוגיתנו הולכת כפי מסקנת ההלכה ולכך אינם משלמים אלא דמי בשר בזול. (עפ"י שבט הלוי ח"ו רלה, ודחה דעת השואל לחלק בדעת המאירי בין טעות לאונס גמור. וע"ש שפסק בנידון מי שהחליף כובעו בשוגג עם אחר, שאינו חייב באונס הכובע. ויש מי שדחה את הוכחות המחנה-אפרים וכתב שאף בשוגג נחשב גזלן. ע' באריכות בספר מרחשת ח"ב לב. עוד בכללות ענין גזלן בשוגג — ע' בקצות החשן כה, א ונתיבות המשפט שם).

**'סלקא דעתך אמינא הואיל ואמר רב פפא משעת משיכה הוא דאתחייב ליה במזונותיה הכא נמי משעת שאלה אתחייב באונסיה... ופליגא דרב פפא'** — ואם תאמר, לפי מה שחידש הגרעק"א (לא: וע' לעיל ב'כללים ושיטות') שבכלל פטור קלב"מ כאשר חיוב מיתה בא בידו עם מעשה המהוה תנאי לחיוב הממון, אעפ"י שבפועל חיוב הממון חל בזמן אחר — אם כן הלא גם אם ננקוט שמשעת שאלה מתחייב באונסיה, מכל מקום הטביחה נצרכת לחלות החיוב [אלא שהחיוב חל למפרע משעת שאלה, כמוש"כ הריטב"א בב"מ צז:], ואם כן לכאורה יש לו להיפטר מממון אף אם משעת שאלה נתחייב, משום שחיוב מיתה פוטר ומפיקע גם את תנאי החיוב. ויש לומר שאין הטביחה נצרכת לחיוב, אלא משעת שאלה חל חיוב להשיב הפקדון אפילו ייאנס, ועל כן גם אם יש סיבה נכונה לפוטרו בשעת הטביחה הלא סוף סוף התחייב מעיקרא שאם לא יחזיר אחר כך, תהא הסיבה אשר תהא, יהא מחויב בתשלומיה.

והנה בספר אמרי משה (ל) תמה לאידך גיסא: כיצד שייך לפטור את השואל משום 'קם ליה בדרבה מיניה', והלא אין אנו באים לחייבו מצד מעשיו שטבח, כי גם אם מתה הבהמה מעצמה — הלא חייב באונסין, והרי מסתבר שאם מתה הבהמה ובאותה עת בדיוק יחויב הוא מיתה, אין לפטרו משום 'קלב"מ', לפי שאין מעשיו מחייבים אותו בממון, ואם כן, מה לי במה שנתחייב מיתה בעת הטביחה, הלא אין זה גרוע מאילו מתה הבהמה מאליה?

וכמו כן העיר בספר בית ישי (פו), לפי מה שכתבו כמה מהראשונים שאין אומרים 'קם ליה בדרבה מיניה' אלא על חיוב ממון שחל על האדם כתוצאה מנזק וכדומה, אבל על התחייבות ממונית שמחייב האדם את עצמו, לא שייך קלב"מ (ע' ב'כללים ושיטות' לעיל) — והלא השואל נתחייב מחמת תנאי והתחייבות שקיבל על עצמו, ומדוע נפטר?

וכתב שם להוכיח, שגדר חיובי השומרין אכן אינם כהסכמה הדדית שבין שני צדדים, אלא ענינו חיוב הגברא שהתורה הטילה עליו ושעבודתו (וכ"כ בשערי ישר ה, ג ד"ה עוד), ועשאתו תורה כאילו הזיק בידים — כך גדרו של חיוב השומר, ולכך שייך בו קלב"מ. ובוה ממילא מיושבת קושית האמרי-משה, כי אנו באים לחייבו משום מעשיו, כמוזיק.

ולפי מה שנתבאר לעיל נראה לכאורה שהגדרה זו גופא תלויה בנידון הגמרא מאימתי חל החיוב, שאם חיוב השואל חל בשאלה, אין אומרים קלב"מ בטביחה, כי אין מעשיו גורמים חיוב אלא נתחייב בשאלה שכל שלא תחזור לבעליה — ישלם, הלכך אינו תלוי במעשיו. [וע' בספר זכר יצחק (ח"ב לב) שאין שייך לחייב משעת שאלה אלא בשואל שמתחייב באונס ולא בשאר שומרין — ולהאמור מובן היטב, שרק השואל מתחייב להחזיר בכל אופן הלכך אינו תלוי במעשיו, משא"כ בשאר שומרין, תלוי בפשיעת השומר], הלכך גם כשטבח הריהי כמתה מאליה, אך לרב פפא שזמן החיוב הוא בעת האונס, אין דנים את קבלתו הראשונה כתנאי והתחייבות, אלא גדר חיובו כמוזיק, בעת המאורע.

## דף לה

**(ע"ב)** 'לרבה דאמר חידוש הוא שחידשה תורה בקנס ואף על גב דמיקטיל משלם, מתניתין כמאן מוקים לה, אי כר"מ קשיא בתו, אי כרבי נחוניא בן הקנה קשיא אחותו, אי כרבי יצחק קשיא ממזרת... על כרחך כרבי יוחנן ס"ל' — לכאורה היו יכולים להעמיד משנתנו במשמש באבר מת, שבעריות הוא פטור ממלקות וממיתה, ועל כן משלם ואינו לוקה — מכך שלא העמידו כן (כאן, וכן